



## TA'LIM JARAYONIDA INNOVATSION TEKNOLOGIYALARIDAN SAMARALI FOYDALANISH

*Buriyeva N.R.*

*Qarshi davlat universiteti, Maktabgacha ta'lim kafedrasida o'qituvchisi*

**Tayanch so'zlar:** innovatsiya, kompleks, instrumental, interfaol metodlar, axborot kommunikatsiyalari, intellektual rivojlanish.

**Ключевые слова:** инновационные, комплексные, инструментальные, интерактивные методы, информационные коммуникации, интеллектуальное развитие.

**Key words:** innovative, complex, instrumental, interactive methods, information communications, intellectual development.

Ta'limdagi innovatsion faoliyat ta'lim sohasidagi innovatsiyalarning paydo bo'lishiga qaratilgan kompleks faoliyatni o'z ichiga oladi. Bu innovatsiyalar ta'lim jarayonini tashkil etishning usul va usullari, ta'lim va tarbiya jarayonida foydalaniladigan resurslar, ilmiy nazariyalar va tushunchalar bolishi mumkin. Innovatsiyalar yangi ilmiy bilimlarni, qandaydir kashfiyotlar, ixtirolarni olishga qaratilgan tadqiqot faoliyatidan foydalanish orqali rivojlanadi. Bundan tashqari, innovatsiyalarning paydo bo'lishi loyihalash ishlarining natijasi bo'lishi mumkin, bunda mavjud ilmiy nazariyalar va tushunchalar asosida amaliy harakatlarni amalga oshirish imkoniyatlarini aks ettiruvchi instrumental va texnologik bilimlar ishlab chiqiladi.

Innovatsion pedagogik texnologiyalar pedagogik jarayonlar sifatida o'qituvchi-pedagog va o'quvchi-talaba faoliyatiga yangilik, o'zgarish kiritadi. Bu yangilanishlarni amalga oshirishda asosan interfaol metodlardan samarali foydalaniladi. Interfaol metodlar – bu jamoa bo'lib fikr yuritish, pedagogik ta'sir etish usullari sifatida ta'lim mazmunining tarkibiy qismi hisoblanadi. O'ziga xosligi shundaki, u pedagog va o'quvchi-talabalarning birgalikda doimiy faoliyat ko'rsatishi orqali amalga oshiriladi. Ilmiy tadqiqotchilar va amaliyotchilarning fikricha, pedagogik texnologiyalar axborot kommunikatsiyalari bilan bog'liq



holda ta'lim jarayonida qo'llanilishi zarur bo'lgan texnik vositalar, masofali o'qitishdan samarali foydalanishdir.

Pedagogik texnologiyaning eng asosiy negizi esa o'qituvchi va o'quvchitalabaning belgilangan maqsad sari intilish orqali kutilgan natijaga erishishda samarali usulni tanlash hisoblanadi. Ya'ni, ta'lim jarayonida kutilgan natijaga erishish yo'lida qo'llanilgan har bir zamonaviy texnologiya o'qituvchi va o'quvchi o'rtasida hamkorlik faoliyatini to'g'ri tashkil etishga turtki bersa, o'quvchi mustaqil fikrlash qobiliyatini shakllantira olsa, ijodkorlik, izlanuvchanlik xususiyatlarini rivojlantirsa, o'qituvchi ularning bunday faoliyatlari uchun imkoniyat va sharoit yarata olsa shundagina bu usul samarali va maqsadli hisoblanadi.

Shunday qilib, innovatsion loyihalar yaratiladi, bu esa keyinchalik yangi texnologiyalarning paydo bo'lishiga olib keladi. Innovatsiyalar ta'lim faoliyati jarayonida ham rivojlanadi. O'quv jarayonida talabalarning nazariy va amaliy bilimlarini rivojlantirish amalga oshiriladi, keyinchalik ular innovatsiyalarni yaratish bilan bog'liq bo'lgan amaliy hayotning turli sohalarida qo'llanilishi mumkin. Innovatsion ta'lim texnologiyalari uchta asosiy komponentga asoslanadi:

1. Zamonaviy, yaxshi qurilgan tarkib, uning asosi tadbirkorlik faoliyatining hozirgi voqeligiga javob beradigan kasbiy faoliyatdagi vakolatlardir. Mazmuni zamonaviy aloqa vositalari orqali uzatiladigan turli multimedia materiallarini o'z ichiga oladi.

2. O'qitishda zamonaviy, innovatsion usullarni qo'llash. Bunday usullar bo'lajak mutaxassisning kompetensiyalarini shakllantirishga, o'quvchilarni faol o'quv va amaliy faoliyatga jalb etishga, o'quv jarayonida tashabbus ko'rsatishga yo'naltirilgan bo'lishi kerak. O'quv dasturlarini passiv assimilyatsiya qilish istisno qilinadi.

3. Ta'lim jarayonida zamonaviy infratuzilmaning mavjudligi. U ta'limning yangi shakllari va usullarini, xususan, masofaviy ta'limni qo'llashga yordam beradigan axborot, texnologik, tashkiliy va kommunikatsiya komponentlariga asoslanishi kerak. Ta'limda innovatsion texnologiyalar o'qitishda muayyan yondashuvlarni qo'llash asosida qo'llaniladi, ya'ni. yangi texnologiyalarni rivojlantirish uchun asos bo'lgan talablar va maqsadlarni o'z ichiga olgan tamoyillar. Pedagogik sohadagi barcha innovatsiyalar jamiyat ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishining hozirgi bosqichiga aniq mos kelishiga asoslanadi. Hozirgi vaqtda ular o'quvchilarning mustaqilligini rivojlantirishga, o'z-o'zini o'rganish va o'z-o'zini rivojlantirish qobiliyatlarini shakllantirishga, o'quv dasturlarini mexanik ravishda emas, balki ongli ravishda o'zlashtirishga qaratilishi kerak.



Har bir dars, mavzu, o'quv fanining o'ziga xos texnologiyasi bor. Ya'ni, o'quv jarayonidagi pedagogik texnologiya – bu o'quvchi ehtiyojidan kelib chiqib, bir maqsadga yo'naltirilgan, oldindan loyihalashtirilgan, kutilgan natijaga erishishga qaratilgan pedagogik jarayondir. Ta'lim jarayonida biror bir metodni qo'llashda oldindan loyihalashtirish zarur va bunda o'qituvchi o'quv fanining o'ziga xos jihatlarini, shart-sharoitni, texnik vositalarni, eng asosiysi, o'quvchining imkoniyat va ehtiyojlarini hamda hamkorlikdagi faoliyatni tashkil etishni hisobga olishi lozim. O'qituvchining har bir darsni yaxlit holda ko'ra olish va tasavvur etish talab etiladi va bu jarayon mashg'ulotni loyihalashtirib olishda namoyon bo'ladi. Bunda o'qituvchi uchun navbatdagi darsning texnologik xaritasini tuzib olish katta ahamiyatga ega. Chunki darsning texnologik xaritasi har bir mavzu uchun o'qitilayotgan fanning xususiyati, o'quvchilarning imkoniyat va ehtiyojidan kelib chiqqan holda tuziladi.

Ta'lim sohasidagi innovatsion texnologiyalar doimiy ravishda rivojlanib, ularning turlari kengayib bormoqda.

Pedagogik texnologiya fan sifatida pedagogikaning san'at, mahorat darajasidagi sohasini o'rganuvchi fani hisoblanadi. U ma'lum bir konsepsiyaga tayanib, o'quv-tarbiya jarayoni va uning qismlari bilan o'zaro bog'liq holda ta'limni rejalashtiradigan natijalarga erishish jarayoni va tafsiloti, shu bilan birga didaktik tizimning tarkibiy qismidir. Pedagogik texnologiyaning maqsadi quyidagilardan iborat:

- barkamol insonni shakllantirish va rivojlantirish;
- jamiyatda mustaqil va erkin fikrlovchi shaxsning shakllanishiga xizmat qilish; - o'zining qadr-qimmatini anglaydigan, irodasi baquvvat, iymoni butun, hayotda aniq maqsadga ega bo'lgan insonlarni tarbiyalash;
- ta'lim-tarbiya jarayoni sifat samardorligini oshirish kabilardir. Pedagogik texnologiyaning tarkibi yosh avlodga ta'lim-tarbiya berish, axborotlarni avlodan-avlodga uzatish, mustaqil fikrlashga o'rgatish, bilim, ko'nikma va malakalarni o'rgatish va o'zlashtirishga erishish, tayanch va fanga oid kompetensiyalarni shakllantirish hamda turli metodikalarni qo'llash va takomillashtirishni o'z ichiga oladi.

Pedagogik texnologiyalarda insonparvarlik, demokratik, do'stona muhit, o'zaro hurmat, hamkorlik va g'amxo'rlik, qo'llab-quvvatlash tamoyiliga amal qilinadi. Har bir fanning maqsad va vazifalariga mos bo'lgan pedagogik texnologiyalar va interfaol metodlarni qo'llash maqsadga muvofiqdir. Bu jarayonda asosan o'qituvchi, o'quvchi-talaba va ta'lim vositalari ishtirok etadi. Agar pedagog ijodkor, o'z fanining bilimdoni bo'lsa, darsning maqsadiga erishiladi, o'z kasbiy mahoratidan kelib chiqqan holda dars mazmuniga mos

vositalarni oldindan tanlasa, o'quvchilarni qiziqтира olishi mumkin. Biroq ta'lim jarayonida interfaol usullardan foydalanishda turli vositalarning ta'siri o'z-o'zidan yuzaga chiqmaydi. Ulardan to'g'ri, o'z vaqtida, unumli ravishda foydalanish kerak, Shunday ekan, ta'lim jarayonida interfaol usullar samarasi quyidagilarga bog'liq: ( o'qituvchi biror usulni qo'llash uchun oldindan puxta tayyorgarlik ko'rishi, rejalashtirishi; ( ushbu usulni qo'llash uchun tegishli vaziyat yaratishi; ( interfaol ta'lim jarayonini umumpedagogik talablar asosida, hissiyot va ehtirolarga berilmagan holda do'stona, samimiy tashkil etish; ( individual yondashuv jarayoni o'quvchining mustaqil fikr yuritishi va kechinmalarini erkin bayon qilishiga sharoit yaratilishi; ( interfaol metodlar turli shakllarda amalga oshirilishi mumkin.

O'quvchi faoliyatidagi asosiy jarayon -ko'rsatish, so'zlash, mashq bajarish -so'zlash, ko'rsatish, vazifa topshirish -tinglash -ehtiyojni aniqlash -o'quvchilar bilimidagi bo'shliqlarni aniqlash, bartaraf etish yo'llarini izlash, yo'naltirish -ko'rish -maqsadga erishish yo'llarini aniqlash (muammolar yechimini topish) -do'stona muhitni tashkil etish, huquqiy madaniyatni yuksaltirib borish -izlanish -ta'lim-tarbiyani rivojlantirish -o'quvchilardagi mavjud bilimlar asosida yangilarini shakllantirish va ijtimoiy hayotga yo'naltirish tahlil qilish -tayanch va fanga oid kompetensiyalarni shakllantirish -rahbarlik qilish, nazoratni amalga oshirish - mashq bajarish, amaliyotga tatbiq eta olish Agar pedagog ijodkor, o'z fanining bilimdoni bo'lsa, darsning maqsadisha erishiladi, o'z kasbiy mahoratidan kelib chiqqan holda dars mazmuniga mos vositalarni oldindan tanlasa, o'quvchilarni qiziqтира olishi mumkin. Biroq ta'lim jarayonida interfaol usullardan foydalanishda turli vositalarning ta'siri o'z-o'zidan yuzaga chiqmaydi. Ulardan to'g'ri, o'z vaqtida, unumli ravishda foydalanish kerak, Shunday ekan, ta'lim jarayonida interfaol usullar samarasi quyidagilarga bog'liq: (o'qituvchi biror usulni qo'llash uchun oldindan puxta tayyorgarlik ko'rishi, rejalashtirishi; ( ushbu usulni qo'llash uchun tegishli vaziyat yaratishi; ( interfaol ta'lim jarayonini umumpedagogik talablar asosida, hissiyot va ehtirolarga berilmagan holda do'stona, samimiy tashkil etish; ( individual yondashuv jarayoni o'quvchining mustaqil fikr yuritishi va kechinmalarini erkin bayon qilishiga sharoit yaratilishi; ( interfaol metodlar turli shakllarda amalga oshirilishi mumkin.

Hozir pedagogik amaliyotda interfaol metodlarning 200 dan ortiq turi mavjud. Ushbu interfaol metodlarni tatbiq etishda turli yondashuvlardan foydalaniladi. Ammo zamonaviy ta'lim jarayoni talabalar faolligini oshirishga qaratilgan interfaol metodlarni qo'llashni talab etadi. Interfaol metodlarni tanlashda uning samaradorlik darajasini e'tiborga olish ahamiyatga ega. O'quv



materiali og‘zaki bayon etilganda talaba ma’lumotning 5-10 foizini eslab qoladi. O‘quv adabiyotlaridan mustaqil o‘qish 10-15 foizni, ko‘rgazmali materiallar esa 20-25 foizni o‘zlashtirishga imkon beradi. Amaliy interfaol metodlar eng samarali hisoblanib, talabalar ongida ma’lumotning 75 foizi saqlanib qoladi. Lekin o‘quv materiallarini talabalar tomonidan mustaqil o‘rganish, amaliy mashg‘ulotlarni mustaqil bajarish metodlari undan ham samaraliroq. Bunda 90 foiz bilim o‘zlashtiriladi, ko‘nikma shakllanadi, talabalar faolligi yanada oshadi. Xulosa qilib aytganda, ta’lim tizimiga kiritilgan yangi pedagogik texnologiyalar asosida darslarni olib borish ta’lim samaradorligining bir necha barobarga oshishini 227 ta’minlaydi hamda talaba-ishlarimizni yanada bilimli va har tomonlama barkamol insonlar bo‘lib yetishishlariga zamin hozirlaydi.

#### Adabiyotlar:

1. Bordovskoy N.V. Zamonaviy ta’lim texnologiyalari: darslik / mualliflar jamoasi; ed. -2- nashr, ko‘chirilgan - M.: KNORUS, 2011. - 432 b.
2. Gushchin Yu.V. Oliy ta’limda interfaol o‘qitish usullari / “Dubna” Xalqaro tabiat, jamiyat va inson universitetining psixologik jurnali, 2012 - No 2.- B.1-18.
3. Zaxarova, I.G. Ta’limda axborot texnologiyalari: oliy ta’lim uchun darslik. darslik muassasalar / I.G. Zaxarov. - M.: “Akademiya”, 2008., 338-bet
5. Muxin. T.G. Oliy ta’limda faol va interaktiv ta’lim texnologiyalari (darslarni o‘tkazish shakllari): darslik / komp.- Nijniy Novgorod: NNGASU, 2013.- 97 p.

#### РЕЗЮМЕ

Ushbu maqolada maktabgacha ta’lim jarayonida innovatsion texnologiyalardan foydalanish samaradorligi, o‘qituvchi pedagog va o‘quvchi –talaba faoliyatiga yangilik, o‘zgarishlar kiritish, jamoa bo‘lib fikr yuritish, yangi texnologiyalarning paydo bo‘lishida shart-sharoitlar yaratish bilan bog‘liq masalalari ochib berilgan.

#### РЕЗЮМЕ

В данной статье речь идет об эффективности использования инновационных технологий в процессе дошкольного образования, внедрении инноваций и изменений в деятельность педагогов, педагогов и учащихся, мышлении в команде, создании условий для появления новых технологий.

#### SUMMARY

In this article, the effectiveness of using innovative technologies in the process of preschool education, innovation, changes in the activities of the teacher, pedagogue and student-student, thinking as a team, creating conditions for the emergence of new technologies related issues are disclosed.